

**Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta**

T H E O L O G O S
teologická revue
theological revue

Theologos je vedecký recenzovaný akademický časopis, v ktorom sú uverejňované príspevky z oblastí teológie, filozofie, histórie, religionistiky, náboženskej pedagogiky a príbuzných disciplín. Časopis vychádza dvakrát do roka (apríl a september).

REDAKČNÁ RADA TEOLOGICKEJ REVUE THEOLOGOS

PRESEDA: *Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.*

EDITOR: *doc. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD.*

ČLENOVIA: *prof. hab. Mark Stolarik, Ph.D., Ottawská univerzita, Kanada*
prof. dr. hab. Andrzej Baczyński, UPJPII Krakow
ks.dr hab. Henryk Sławiński, prof. UPJPII Krakow
prof. UŚ dr hab. Andrzej Żądło, Uniwersytet Śląski w Katowicach
prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD., KTF KU Ružomberok
prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.
prof. PhDr. Pavol Dancák, PhD.
prof. ThDr. Marek Petro, PhD.
dr hab. Bogdan Węgrzyn
Mons. doc. ThDr. Ľubomír Petřík, PhD.
doc. PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.

RECENZENTI: *prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD; ks. dr hab. Janusz Mierzwa, prof. UPJPII; prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.; doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.; doc. ThDr. Ján Jenčo, PhD.; doc. Viktor Vasilovič Kičera; PhDr. Imrich Degro, PhD.; Mgr. Marián Ambrozy, PhD.; ThDr. Radoslav Lojan, PhD.; ThDr. Martin Koleják, PhD.; Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.; prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.; prof. ThDr. Marek Petro, PhD.; doc. PhDr. ThDr. Daniel Šlička PhD.; doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD.; doc. ThDr. Ľubomír Petřík, PhD.; doc. ThDr. Štefan Paločko, PhD.; doc. ThDr. Peter Borza, PhD.; doc. JCDr. František Čitbaj, PhD.; ThDr. Radovan Šoltés, PhD.; PhDr. ThDr. Daniel Porubec, PhD.*

REDAKCIA: THEOLOGOS

Prešovská univerzita v Prešove
Ulica biskupa Gojdiča 2
080 01 Prešov, SLOVAKIA
Tel., Fax: +421 51 77 32 567
E-mail: theologos@unipo.sk
Web: www.unipo.sk/greckokatolicka-teologicka-fakulta/theologos/

GRAFICKÉ NÁVRHY A SADZBA: *ThLic. Juraj Gradoš, PhD.*

Teologickú revue Theologos vydáva Prešovská univerzita v Prešove Gréckokatolícka teologická fakulta s cirkevným schválením.

Cirkevné schválenie udelil Mons. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD., prešovský arcibiskup a metropolita, pod č.j.1659/2008.

ISSN 1335 – 5570

OBSAH

WILLIAM A. BLEIZIFFER <i>Gli orientali cattolici in diaspora. Quale diritto liturgico?</i>	9
HUBERT JURJEWICZ <i>Towards an Ecumenical Ecclesiology: The Roman Catholic Church in Dialogue</i>	36
WOJCIECH ŻYCIŃSKI SDB <i>Marias und unser Bild vom barmherzigen Gott</i>	48
MILOŠ SZABO <i>Albánská katolícká cirkve, její stručné dějiny a současné právní postavení</i>	62
ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ДАНИЛЕЦЬ <i>Часопис «Душпастьєрь» як джерело з історії православної церкви на Підкарпатській Русі</i>	77
ANDRZEJ PASTWA <i>„Irrevocabilis consensus personalis”. Wokół antropologicznych założeń systemu prawa małżeńskiego w CCEO</i>	95
WIESŁAW PIEJA <i>Wychowanie a media</i>	112
JOZEF JURKO <i>Zázrak, o ktorú nie je záujem - Pakt z katakomb</i>	122
MARIÁN AMBROZY <i>Niekoľko separovaných prepojení teológie a filozofie</i>	137
MARTINA PETRÍKOVÁ <i>Rozprávk a jej hodnoty v Rúfusovej básnickej interpretácii</i>	147
MARTINA BODNÁROVÁ <i>Svedectvo ako prostriedok novej evanjelizácie z pohľadu lingvistiky</i>	157
PETER ŠTURÁK <i>90 – té výročie od menovania Pavla Petra Gojdiča OSBM za apoštolského administrátora Prešovskej eparchie</i>	177
VOJTECH BOHÁČ <i>Zvolanie „Pane zmiluj sa“ v byzantskej liturgii</i>	185

<i>PETER TIRPÁK</i> <i>Opodstatnenosť a význam katechumenátu</i> <i>v Cirkvi s dôrazom na mystagogickú katechézu</i>	198
<i>RADOVAN ŠOLTĚS</i> <i>Od altruizmu k „prednostnej láske k chudobným a slabým“</i>	211
<i>JURAJ GRADOŠ</i> <i>Užhorodská únia z 24. apríla 1646 vo svetle jej dokumentu</i>	229
<i>MARCIN RADZIĘTA</i> <i>Prawno - kanoniczne podstawy procedury nadania Szpitalowi</i> <i>Powiatowemu w Limanowej mienia Miłosierdzia Bożego</i>	242
<i>VLADIMÍR SALOKY</i> <i>Osudy niektorých čelných predstaviteľov ECAV a GKC</i> <i>počas komunizmu v Československu</i>	259
<i>BARBARA BALOGHOVÁ</i> <i>Filozofické inšpirácie dialogického princípu</i>	272
<i>MARTINA DIHENEŠČÍKOVÁ</i> <i>Židovská komunita v Sečovciach</i> <i>v medzivojnovom období (1918 – 1939)</i>	281
<i>ZUZANA ČANDOVÁ</i> <i>Vymedzenie inštitútu manželstva a rodiny z rôznych pohľadov</i> <i>a stručný priezrez ich históriou</i>	293
<i>JAROMÍRA SEDLÁKOVÁ</i> <i>„Akcja P“ (Prešovský sobor) – príčiny a dôsledky</i>	304

KOLOKVIUM

50. VÝROČIE DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU

<i>ŠTEFÁNIA BOŽENA Blichová</i> <i>O obnove rehoľného života vo svetle dokumentov Druhého vatikánskeho</i> <i>koncilu a dedičstva východných otcov</i>	315
<i>MICHAL HOSPODÁR</i> <i>Dekrét Presbyterorum ordinis a Gréckokatolícka cirkev</i>	342
<i>MARCEL MOJZEŠ</i> <i>Vízia cirkevného školstva vo svetle Deklarácie</i> <i>o kresťanskej výchove Gravissimum Educationis</i>	354

GABRIEL PAĽA	
<i>Inter mirifica alebo médiá ako nový areopág</i>	363
ŠTEFAN PALOČKO	
<i>Teologická reflexia nad dokumentom Nostra aetate</i>	368
LUBOMÍR PETRÍK	
<i>Ad gentes – dekrét Druhého vatikánskeho koncilu o misijnej činnosti Cirkvi</i>	378
MAREK PETRO	
<i>Reflexia nad deklaráciou Druhého vatikánskeho koncilu »Dignitatis humanae«</i>	393
BOHUMIL ZACHAR	
<i>Záver Druhého vatikánskeho koncilu v dekréte o laickom apoštoláte – Apostolicam actuositatem</i>	407
RECENZIE	
ŠTEFAN PALOČKO	
MANJACKAL, J.: <i>Videl som večnosť. Puch bei Hallein : Verbum Dei,</i> 2014, 128 s. ISBN 978-3-9503817-4-0	419
PAVOL DANCÁK	
Volek, P.: <i>Človek, slobodná vôľa a neurovedy. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2015. 217 s. ISBN 978-80-561-0241-1.</i>	426
PETER ŠTURÁK	
TIRPÁK, P. – DANCÁK, F. – OSTROWSKI M.: <i>Homo viator et homo peregrinus.</i> <i>Základy turizmu a putovania. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej uni- verzity, 2015, 208 s. ISBN 978-80-555-1442-0.</i>	429
PETER BORZA	
ŠTURÁK, Peter – KOPRIVŇÁKOVÁ, Jana: <i>Dejiny náboženskej pedagogiky II. História vzdelávania na území Slovenska. Prešov : Gréckokatolícka teo- logická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015. 80 s. ISBN978-80-555-1357-7</i>	431
ISTVÁN IVANCSÓ	
Véghseő Tamás (szerk.), <i>Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet: A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai, (Collectanea Athanasiana, V. Varia, vol. 1.), Nyíregyháza 2015, 224 p. ISSN 2416-1799 ISBN 978-615-5073-32-8.</i>	433
ADRESÁR AUTOROV	437

CONTENT

WILLIAM A. BLEIZIFFER <i>The Oriental Catholics in the Diaspora. Which liturgical right?</i>	9
HUBERT JURJEWICZ <i>Towards an Ecumenical Ecclesiology: The Roman Catholic Church in Dialogue</i>	36
WOJCIECH ŻYCIŃSKI SDB <i>Mary and the image of our merciful God</i>	48
MILOŠ SZABO <i>Albanian Catholic Church, its brief history and current legal status</i>	62
JURIJ VASILJOVIČ DANILEC <i>The magazine „Dušpastyr“ as the source of the history of the Orthodox Church of Ruthenia</i>	77
ANDRZEJ PASTWA <i>„Irrevocabilis consensus personalis“. Around the anthropological assumptions of marriage law in CCEO</i>	95
WIESŁAW PIEJA <i>The roots of Christian culture</i>	112
JOZEF JURKO <i>A Miracle which does not attract – Catacombs Pact</i>	122
MARIÁN AMBROZY <i>Selected contexts of philosophy and religion in the context of grammar teaching</i>	137
MARTINA PETRÍKOVÁ <i>Fairy tale and its value in poetic interpretation of Rufus</i>	147
MARTINA BODNÁROVÁ <i>Testimony as a mean of new evangelization from the perspective of linguistics</i>	157
PETER ŠTURÁK <i>90 - anniversary of the appointment of Pavol Peter Gojdič OSBM as apostolic administrator of the eparchy of Prešov</i>	177
VOJTECH BOHÁČ <i>The exclamation „Lord, have mercy“ in Byzantine rite</i>	185

<i>PETER TIRPÁK</i>	
<i>The relevance and importance of the catechumenate in the Church with an emphasis on mystagogical catechesis</i>	198
<i>RADOVAN ŠOLTÉS</i>	
<i>From altruism to the „preferential love for the poor and the weak“</i>	211
<i>JURAJ GRADOŠ</i>	
<i>The Union of Uzghorod from April 24th, 1646 in the light of its document</i>	229
<i>MARCIN RADZIĘTA</i>	
<i>Legal and canonical aspects of giving a name of Divine Mercy to the District Hospital in Limanowa</i>	242
<i>VLADIMÍR SALOKY</i>	
<i>The fates of some leaders of ECAV and GKC during communism in Czechoslovakia</i>	259
<i>BARBARA BALOGHOVÁ</i>	
<i>Philosophical inspiration of dialogical principle</i>	272
<i>MARTINA DIHENEŠČÍKOVÁ</i>	
<i>The Jewish community in Sečovce in the interwar period (1918 - 1939)</i>	281
<i>ZUZANA ČANDOVÁ</i>	
<i>Definition of marriage and family institute from different views and short overview about the history</i>	293
<i>JAROMÍRA SEDLÁKOVÁ</i>	
<i>„Action P“ (Sobor of Presov) - causes and consequences</i>	304

COLLOQUIUM

50th ANNIVERSARY OF THE SECOND VATICAN COUNCIL

<i>ŠTEFÁNIA BOŽENA Blichová</i>	
<i>About the renewal of religious life in the light of the documents of II. Vatican Council and the legacy of the Eastern fathers</i>	315
<i>MICHAL HOSPODÁR</i>	
<i>Decree Presbyterorum Ordinis and Greek Catholic Church</i>	342
<i>MARCEL MOJZEŠ</i>	
<i>The vision of church education in the light of the Declaration on Christian Education Gravissimum Educationis</i>	354

GABRIEL PAĽA	
<i>Inter Mirifica or media as the new areopagus</i>	363
ŠTEFAN PALOČKO	
<i>Theological reflection of the Nostra Aetate document</i>	368
EUBOMÍR PETRÍK	
<i>Ad Gentes - decree of the Second Vatican Council on the missionary activity of the Church</i>	378
MAREK PETRO	
<i>Reflection of the Second Vatican Council declaration „Dignitatis Humanae“</i>	393
BOHUMIL ZACHAR	
<i>Conclusions of the II. Vatican Council's Decree on the Apostolate of the Laity - Apostolicam Actuositatem</i>	407

REVIEWS

ŠTEFAN PALOČKO	
MANJACKAL, J.: <i>Videl som večnosť. Puch bei Hallein : Verbum Dei</i> , 2014, 128 s. ISBN 978-3-9503817-4-0	419
PAVOL DANCÁK	
Volek, P.: <i>Človek, slobodná vôľa a neurovedy. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku</i> , 2015. 217 s. ISBN 978-80-561-0241-1.	426
PETER ŠTURÁK	
TIRPÁK, P. – DANCÁK, F. – OSTROWSKI M.: <i>Homo viator et homo peregrinus. Základy turizmu a putovania. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity</i> , 2015, 208 s. ISBN 978-80-555-1442-0.	429
PETER BORZA	
ŠTURÁK, Peter – KOPRIVŇÁKOVÁ, Jana: <i>Dejiny náboženskej pedagogiky II. História vzdelávania na území Slovenska. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove</i> , 2015. 80 s. ISBN 978-80-555-1357-7	431
ISTVÁN IVANCSÓ	
Véghseő Tamás (szerk.), <i>Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet: A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai, (Collectanea Athanasiana, V. Varia, vol. 1.), Nyíregyháza 2015, 224 p. ISSN 2416-1799 ISBN 978-615-5073-32-8.</i>	433
ADDRESSES OF AUTHORS	437

Часопис «Душпастьорь» як джерело з історії православної церкви на Підкарпатській Русі

ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ДАНИЛЕЦЬ

Ужгородський національний університет, Ужгород

Abstract: *The article examines materials on the history of the Orthodox Church. By singled publications and divided them into four groups: property issues and disputes; order and performances of Greek Catholic bishops; missionary work of bishops, clergy and the «defense of the Central Office of the faith and the Church»; controversy with the Orthodox publications; Information on the activities of the Orthodox bishops, clergy, individual parishes. It is noted in the form of sharply negative feed materials on the Orthodox Church.*

Keywords: *Greek Catholics, Orthodox, magazine, church, churches.*

У джерельній базі новітньої історії провідне місце займають періодичні видання, основними різновидами яких є газети, журнали, а в останні роки ще й інтернет-видання. У періодиці представлено багато форм інформації (документальна, поточно-хронологічна, особистого характеру, фотоілюстрації). Разом з тим, преса є досить суб'єктивним видом джерела, що утруднює роботу з нею. Новітня церковна історія Закарпаття приваблює багатьох сучасних дослідників. На даний час опубліковано ряд праць про діяльність греко-католицької, православної, римо-католицької та інших церков.

Об'єктом нашого дослідження є офіційний орган Мукачівської та Пряшівської греко-католицьких єпархій – часопис «Душпастьорь». Предметом вивчання є інформація, що стосувалася діяльності православної церкви. Зважаючи на те, що в 1920-1930 рр. між греко-католиками та православними на Підкарпатській Русі та на Пряшівщині спостерігалось суперництво, це джерело є ще більше цінним.

Загальну характеристику часопису подано в узагальнюючих працях В. Габора¹, А. Животка², О. Почекутової³, І. Ліхтея⁴. Журнал видавався в Ужгороді з 1924 по 1939 рр., редагувався каноніком Олександром Ільницьким. Крім того, редакція видавала «Прибавления» та різноманітні «Додатки», які залишаються поза нашим аналізом. Часопис містив цілий ряд рубрик, котрі розкривали різноманітні аспекти духовного життя єпархій.

За словами В. Габора, редакція «Душпастыря» гостро полемізувала з іншими релігійними періодичними виданнями краю. Про «Церковну Правду» та її редактора писала: «Церковну правду» (лучше: рянда!), бѣднѣй «органъ» «карпаторусской православной церкви», редагованый отъ недоучка багюшки Бѣлякова (иногда гусопаса!) въ своемъ мизерномъ числѣ 1-2 1926, нападаеть на насъ безочливо съ обыкновенными брехливими бомбастами шизматипко-большевицкой худокровной идеологій»⁵.

Як бачимо, з короткої характеристики вченого, видання мало гостро непримириму позицію щодо своїх конкурентів – православних та не вибирало епітетів щодо їх оцінки. Слід визнати, що подібне ставлення спостерігалося також у православних виданнях щодо своїх противників.

Нами було проаналізувавши більшість номерів часопису з 1924 р. по 1939 р. (119 зошитів). Редакція видавала як окремі номери так і об'єднані числа (по 2, 3, чи навіть 8). Кількість публікацій на православну тематику в різні роки відрізнялася. Найбільше заміток та інформацій припадає на три роки: 1925 р. – 9, 1926 р. – 16, 1927 р. – 13. В інші роки тенденція йде на спад (див. діаграму). В 1929 р., 1933 р., 1938 р., 1939 р. «Душпастырь» взагалі не згадував про православну церкву на Підкарпатській Русі.

1 ГАБОР В.: *Українські часописи Ужгорода (1867-1944 рр.)*: Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2003. С. 293-299

2 ЖИВОТКО А.: *Преса Карпатської України*. Прага, 1940. С. 17.

3 ПОЧЕКУТОВА О.: *Преса Закарпаття 2-ої по XIX – 1-ої пол. XX століття*. Бібліографічний покажчик. Ужгород, 2009. С. 24-26.

4 ЛІХТЕЙ І.: *ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА ЗАКАРПАТТЯ 20-30-Х РР.* // Нариси історії Закарпаття. Ужгород, 1995. Т. 2. С. 412.

5 ГАБОР В.: Вказ. праця. С. 297.

Виявивши більше 50 повідомлень на православну тематику, розділимо їх умовно на 5 груп: а) майнові питання та спори, б) розпорядження та виступи греко-католицьких єпископів, в) місіонерська робота єпископів, духовенства та «Центральної Канцелярії оборони віри і церкви», г) полеміка з православними виданнями, д) інформація про діяльність православних єпископів, духовенства, окремих парафій.

Через непослідовну політику чехословацької влади на початку 1920 рр. на Підкарпатській Русі розпочалася «релігійна війна» між греко-католиками та православними. Вона виражалася в переході греко-католицьких вірників у православ'я та зайняття ними культових споруд і церковного майна. У багатьох випадках місцева влада та поліція бездіяла, чи, навіть, сприяла зміні власника. Це можна пояснити напруженістю, що виникла між урядом Чехословаччини та Ватиканом, а також незрозумілою позицією мукачівського греко-католицького єпископа Антонія (Папша). Через ці фактори та багато інших на території Підкарпатської Русі запанував хаос. В багатьох селах греко-католицькі духівники залишилися без вірників та приходів, мусили покинути фари і церковне майно. Наприкінці 1928 р. ситуація стала контрольованою, греко-католики повернули собі майно у більшості населених пунктів.

В №8 за 1925 р. редакція публікує цікаві статистичні дані кількості релігійних громад в Чехословацькій республіці. Згідно перепису 1921 р. населення країни складало 13.613.172 чол., із них римо-католики склали 10.384.833 чол., греко-католики – 535.543 чол.,

«ческословенская церковь» – 525.332 чол., безконфесійні – 724.503 чол., чесько-братська євангельська церква – 233.868, лютерани – 535.382 чол., кальвіністи – 207.906 чол., старо-католики – 20.000 чол., методисти, баптисти та ін. – 15.000 чол., православні – 72.954 чол., із них 60.986 чол. на Підкарпатській Русі, євреї – 354.342 чол.⁶

У цьому ж числі опубліковано список населених пунктів Мукачівської єпархії, у яких православні тримали в своїх руках греко-католицькі храми та інше нерухоме майно. «1) Берлебашь, 2) Барбово, 3) Березникъ, 4) Ниж. Быстра, 5) Буштина, 6) Волоское, 7) Вульховци, 8) Вучковое, 9) Горонды, 10) Колочава-Горбъ, 11) Горинчово, 12) Данилово, 13) Дулово, 14) Задньое, 15) Изы, 16) Калини, 17) Канора, 18) Копашньово, 19) Кошельово, 20) Крайниково, 21) Липша, 22) Вел. Лучки, 23) Р. Мокра, 24) Нанково, 25) Прислопъ, 26) А. Рахово, 27) Рах. Росток, 28) Росушка, 29) Руськое, 30) Ниж. Селище, 31) Синевиръ, 32) Теревля, 33) Терешулъ, 34) Торунъ, 35) Угля, 36) Уйбаріево, 37) Мал. Урмезіево, 38) Чаповци, 39) Черленьово, 40) Чумальево, 41) Шандрово, 42) Шир. Лугъ, 43) Ясѣня Струкивска, 44) Хустъ-Бороняво (приходска церк.)»⁷. Разом з тим, було повернено приходи в наступних селах: «1) Вел. Крива, 2) Пудплеша, 3) Бедевя, 4), Салдобошъ, 5) Ниж. Ясѣня, 6) Вел. Бычковъ, 7) Стар. Давыдково, 8) Кушница»⁸. У №9 за 1925 р. редакція вносить правки до списку забраних церков: «въ Руськой Мокрѣ, Калинахъ и Терешулѣ сего года административно обратилися церкви гр. католикама, въ Густъ-Боронявѣ же и не была церковь отъ насъ отнята. Реальное положеніе таже, что вернулося намъ сего года 11 церквей, а схизматики владѣють нашими церквами въ 40 приходяхъ»⁹.

У продовження теми захоплення церковного майна в №10 за 1925 р. редакція опублікувала замітку під назвою «Схизматики изасъ грубо нарушили законъ собственности». У статті повідомлялося, що православні «насильно забрали наши церкви 1) въ Волоськомъ *вторый разъ* и 2) въ Калинахъ *четвертый разъ*, якъ такожде на сихъ дняхъ намѣряють ограбити гр. кат. церковь и въ Завидовѣ». Автор допису

⁶ *Набоженское положеніе въ ЧСЛ. Републикѣ // Душпастырь. 1925. Ч. 8. С. 400-401.*

⁷ *Именословъ приходоу и филиалокъ Епархіи Мукачевской, гдѣ схизматики насильственно заняли и противъ всего права и закона еще и до сихъ поръ въ своей власти держатъ гр. кавол. церкви и прочи недвижимоути // Душпастырь. 1925. Ч. 8. С. 401.*

⁸ Там само.

⁹ *Душпастырь. 1925. Ч. 9. С. 461.*

наголошував, що *Цивільне Управління не контролює ситуації та не виконує своїх функцій*¹⁰.

В №2 за 1926 р. редакція розмістила на шпальтах часопису звернення греко-католицьких вірників с. Великі Лучки на Мукачівщині до віце-губернатора Підкарпатської Русі. У листі селяни просили вирішити питання повернення церковного майна і храму. «Через 5 роковъ ходилисьме и бродилисьме яко выключенны овцы по чужихъ селахъ для богослуженій и иншакихъ церковныхъ потребностей. Цоркалисьме изъ года въ годъ по ужгородскихъ и мукачевскихъ великихъ и малыхъ урядахъ за нашу правду»¹¹. Звернення підписало 100 осіб, що представляли, за даними газети, більшість населення. Ці цифри не співпадають з матеріалами переписів. За переписом 1921 р. в с. Великі Лучки налічувалося 202 греко-католиків та 4213 православних¹². В 1930 р. співвідношення не надто змінилося: греко-католики – 766 чол., православні – 4319 чол.¹³.

У статті «Борьба за церковъ и церк. маетки въ Великихъ Лучкахъ» повідомлялося, що в справі повернення церковного майна 20 березня 1926 р. в Мукачівському жупанаті відбулися збори. На зібранні були присутні: «жупанъ, поджупанъ, главнослужный, сотникъ и надпоручикъ жандармеріи; съ части Епархіи: о.Михаиль Шуба, намѣст. парохъ страбичовскій, администраторъ Вел. Лучекъ, о.А. Илницкій, предсѣдатель ЦКОВ и Дръ И. Соличъ, адвокатъ Конзисторіи». За підсумками наради, жупанат визнав право власності греко-католицької церкви, але не вважав за потрібне передавати майно, через побоювання конфлікту та кровопролиття. Редактор часопису називає адміністрацією слабкою, а закони – недієвими. «Где престижъ административной власти? Где репутация республики?»¹⁴. У дописі «Что будетъ въ В. Лучкахъ и Русскомъ?» редакція продовжувала тематику повернення храмів, вимагаючи від жупанату призначити точну дату реституції¹⁵.

У справі храму в с. Великі Лучки писала газета також в №6 за 1926 р. Вона інформувала читачів, що незважаючи на встановлен-

¹⁰ *Схизматики изась грубо нарушили законъ собственности // Душпастырь. 1925. Ч. 10. С. 519.*

¹¹ *Открытое письмо къ Цивильной Управъ Подк. Руси въ Ужгородъ // Душпастырь. 1926. Ч. 2. С. 69-73.*

¹² *Statistický lexikon obcí v republice Československé. IV. Statistický lexikon obcí v Podkarpatské Rusi. Praha, 1928. S. 14.*

¹³ *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941). Központi Statisztikai Hivatal / Dr. Kepecs József (szerk), Czibulka Zoltán (összeáll.). Budapest, 2000. S. 80.*

¹⁴ *Борьба за церковъ и церк. маетки въ Великихъ Лучкахъ // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 217.*

¹⁵ *Что будетъ въ В. Лучкахъ и Русскомъ? // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 267.*

ня дати реституції церковного майна (15-18 травня 1926 р.), вона не відбулася та за розпорядженням віце-губернатора була перенесена на 6 місяців. «Посоль Др. Гайнъ (!) и вице-губернаторъ Розсипаль въ послѣдней минутѣ перетягнули все и патентировали беззаконіе вел. лучанскихъ схизматиковъ на дальшихъ 6 мѣсяцевъ»¹⁶. Допис щодо повернення храму в с. Великі Лучки було розміщено також в №7 за 1926 р. під назвою «Передача гр.-кат. церквей въ береской жупѣ»¹⁷.

27 листопада 1926 р., за інформацією «Душпастыря», відбулася передача храму в с. Великі Лучки греко-католикам. За дорученням жупанату, контроль за процесом здійснював заступник окружного начальника Андрейко, за підтримки 40 жандармів та 40 поліцейських. «Самъ терминъ передачи былъ потаеннымъ предъ схизматиками аж до послѣдней минуты и при сей тактики случилось все тихо и спокойно, безъ всякаго нарушенія порядку»¹⁸. Тимчасовий адміністратор о. Олександр Ільницький 28 листопада провів богослужіння, на якому було присутні 54 вірники. Через місяць богослужіння відвідувало 260 осіб. Інше нерухоме майно – церковна фара та земля продовжувала залишатися у руках православних.

Відомо також, що православні лучане намагалися порозумітися з єпископом. 9 грудня 1926 р. керівники православної громади Василь Балог та Михайло Чайбин були на аудієнції в єпископа Петра (Гебея). Від імені православних села вони просили відстрочити реституцію храму, допоки православні не збудують собі новий¹⁹. В №5 часопис повідомляв, що 1 квітня 1927 р. в с. Великі Лучки за вироком суду греко-католикам було передано фару, школи та все церковне і фарське майно. На фару, де раніше проводив богослужіння православний священник Павло Войтович, за допомогою жандармів вселився греко-католицький священник Павло Карцуб²⁰.

В №4 за 1926 р. редакція опублікувала список населених пунктів Мукачівської єпархії, у яких православні тримали в своїх руках греко-католицькі храми та інше нерухоме майно. «1) Барбово, 2) Березникъ, 3) Нижна Быстра, 4) Волоское, 5) Вучковое, 6) Горонды, 7) Колочава-Горбъ, 8) Горинчово, 9) Данилово, 10) Дулово, 11) Задньое, 12) Изы, 13) Канора, 14) Кошельово, 15) Крайниково, 16) Липша, 17) Вел. Лучки, 18) Нанково, 19) Прислопъ, 20) Руськое, 21) Ниж. Сели-

¹⁶ Цивильна Справа отсрочила реституцію ограбленньхъ церк. маетковъ и церкви въ Вел. Лучкахъ на неизвѣстное время // Душпастырь. 1926. Ч. 6. С. 332.

¹⁷ Передача гр.-кат. церквей въ береской жупѣ // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 378-379.

¹⁸ Передача церкви въ Вел. Лучкахъ // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 43.

¹⁹ Терпеливость Епископа Петра // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 51.

²⁰ Передача фары въ Вел. Лучкахъ // Душпастырь. 1927. Ч. 5. С. 281.

ще, 22) Теремля, 23) Торунь, 24) Угля, 25) Копашное, 26) Чаповци, 27) Черленьово, 28) Чумальєво, 29) Шандрово, 30) Шир. Лугь». Було повернуто адміністративним шляхом в 1925 р. – 11 храмів, в 1926 р. – 10 храмів²¹. У №5 за 1926 р. редакція наголошувала, що в руках православних знаходиться 29 храмів. У с. Волоське було проведено реституцію, яку планували здійснити також у Великих Лучках, Руському, Копашнові, Дулові, Крайникові та Торіні²². Аналізуючи становище щодо повернення храмів та церковного майна в №7 за 1926 р. редакція наголошувала, що в руках православних знаходяться ще 18 маєтків, а «землянинська и ужгородська жупа совсѣмъ чисты отъ схизматицкой заразы». За винятком с. Великі Лучки, всі захоплені церкви були локалізовані на Мараморощині²³.

У дописі «Схизматики платити будуть!» редакція повідомляла, що єпархія прорушила 27 судових процесів проти православних на Мараморощині та готувала аналогічні дії й по Бережській жупі. «За утраченныи хосенъ ними противозаконно уживанныхъ гр. кат. церковныхъ, приходскихъ и школьныхъ недвижимостей»²⁴. На кінець 1926 р. в руках православних перебувало 17 храмів, що знаходилося на території Мараморощині²⁵.

Часопис повідомляв, що 9 січня 1927 р. в с. Горонда на Мукачівщині мала відбутися передача храму греко-католикам. Після цього єпархія готувала проведення судового процесу щодо повернення фари та церковної землі²⁶. У №8 за 1927 р. писали про передачу 11 вересня 1927 р. раніше зайнятого православними греко-католикам храму в с. Угля на Тячівщині. Церкву перебрав копашнівський адміністратор Л. Міня. У Горонді на Мукачівщині храм та церковне майно передали на основі судового рішення²⁷. У тому ж номері повідомлялося, що в руках православних знаходилося 13 храмів на Мараморощи-

²¹ *Гдѣ задержуютъ схизматики еще и до сихъ поръ ограбленны наши церкви? // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 219.*

²² *Церкви наши въ схизматицкой черной рукѣ // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 267.*

²³ *Сколько гр. каф. церквей задержуютъ еще въ своей противозаконной власти схизматики на Подк. Руси? // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 377.*

²⁴ *Схизматики платити будутъ! // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 381.*

²⁵ *Сколько гр. кат. церквей задержуютъ еще въ противозаконной власти схизматики на Подкарп. Руси? // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 45.*

²⁶ *Примиреніе отъ схизматиковъ отнятой и теперь урядоно запечатаной гр. кат. церкви въ Горондѣ // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 45.*

²⁷ *Передача церкви въ Угль и недвижимостей въ Горондѣ // Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 452-453.*

ні. У 1927 р. греко-католики повернули культові споруди в «Даниловѣ, Задньомѣ, Тероблѣ, Горондѣ, Шир. Лузѣ и Углѣ»²⁸.

В №6-7 за 1928 р. часопис повідомляв про передачу 30 квітня 1928 р. церковних маєтків в с. Червеньові на Мукачівщині²⁹. Єпархію представляв «о. А. Илницкій, предсѣдатель ЦКОВ, а гр.-кат. церк. общину о. Ст. Греньовѣ, зняцевскій парохъ». У дописі наголошувалося, що храм і маєтки в селі було передано православним в користування «на основѣ распор. ужгородского школ. отдѣла ч. 4116 28» – окружним начальством за розпорядженням – «ч. 1196. 14. прес. 23. съ дня 12. дек. г. 1923. и то рѣшеніе въ слѣдствіе апеллаціи Ординарія было подтверждено и мукачевскимъ жупанскимъ урядомъ за ч. П. -7272. прес. 23. съ дня 28. дек. 1923»³⁰. Сама подія пройшла без конфліктів, але коли греко-католики 6 травня служили першу літургію сталася сутичка. «Подъ часъ св. литургіи оденъ завзятый схизматикъ съ клебаномъ на головѣ и лайками на устахъ явился въ храмѣ, смертію грозячи на сей случай изъ Зняцева принесенного пѣвца, по службѣ же пѣла дика толпа схизматиковъ камѣнями нападала на тѣхъ же оо. духовныхъ функціи кончившихъ. Энергичному закроку жандармеріи можно дяковати, что не случилось большого несчастья. Противъ виновниковъ былъ заложенъ сейчасъ карный процесъ»³¹.

В №10 за 1928 р. редакція повідомляла читачів, що в руках православних знаходяться церковні маєтки в 8 селах. «1) Березникъ, 2) Ниж. Быстра, 3) Вучковое, 4) Изы (Иза – автор), 5) Липша, 6) Нанково, 7) Чумальево и 8) Шандрово (фил.)»³².

Цілий ряд розпоряджень та виступів греко-католицьких єпископів стосувалися православного руху. В №7 за 1925 р. поміщено витяг з виступу єпископа Петра (Гебея) на відкритті засідання консисторії. Вину за початок православного руху на Підкарпатській Русі владика покладав на росіян, бо «они якъ у насъ нагрѣлися, сейчасъ верглися на насъ «яко левъ готовъ на ловъ» – и расширили у насъ схизму – православіе, бо мы «мадьяроны». Сам виступ проти католицької церкви ієрах оцінює не як інше, як діяльність всесвітнього масонства, повязуючи його з «жидами-большевиками»³³.

²⁸ *Еще 13 гр. кат. церквей въ противозаконной власти схизматиковъ! // Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 453.*

²⁹ *Передача церковныхъ маетковъ въ Черленьовѣ // Душпастырь. 1928. Ч. 6-7. С.160.*

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

³² *Сколько ограбленныхъ церквей задержуютъ еще схизматики? // Душпастырь. 1928. Ч. 10. С.228.*

³³ *Душпастырь. 1925. Ч. 7. С. 317.*

В №6-7 за 1928 р. було опубліковано розпорядження єпископа Петра (Гебея) (Ч.: 2786/28) про збір матеріалу про православний рух на Підкарпатській Русі. Владика доручив о. О.Ільницькому та о. О.Бокшаю в літні місяці відвідати окремі села для збору свідчень та документів. Отримані результати планувалося готувати та друкувати³⁴. Виконуючи розпорядження владика о. О.Ільницький в другій половині червня відвідав головні центри православного руху на Гуцульщині. Пошукова робота була проведена в с. Винше і Нижнє Ясіня, Акна і Бочко Рахів, Великий Бичків, Косівська Поляна³⁵. Однак, матеріали так і не було надруковано у виданні.

В №6-7 за 1930 р. часопис розмістив розпорядження пряхівського єпископа Павла (Гойдича) під Ч.: 2177/30. Владика повідомляв, що «Пр. ОО. Иреней Ханать приходникъ Чертежнянскій и Юсифъ Сургентъ приходникъ Писанскій отъ Церкви католической отпали», наказував припинити з ними будь які контакти та не допускати до богослужіння в греко-католицьких храмах. Відомо, що згадані священники перейшли у клір Мукачівсько-Пряхівської православної єпархії³⁶.

В об'єднаному №6-7-8 за 1934 р. часопис опублікував слово греко-католицького єпископа Олександра (Стойки), виголошене 3 липня 1934 р. під час відкриття засідання консисторії. Владика виділив три найважливіші проблеми в тогочасному житті церкви. Серед перших виділив православний рух, котрий вважав «политического происхождения». У виступі наведено два приклади, зокрема проблема з передачею храму в с. Ганьковиця та конфлікт в с. Іза, де православні вірники напали на о. Юлія Чонку. Священик намагався провести літургію, «и только благочестивы наши вѣрники съ помощью жандармовъ спасли его отъ побіенія каменями»³⁷. Також єпископа турбував демонстративний перехід 28 серпня 1933 р. близько 20 студентів разом з емігрантами на православ'я. «Которы въ своей прокламаціи къ народу такое обоснованіе дали своему постуванію: «Мы студенты, въ послѣднее время ведемъ упорную борьбу за право русскаго языка и русской культуры на склонахъ Карпатскихъ горъ. И неужели же Вы, наши отцы, будете поддерживать людей, которымъ чужда славянская культура, которые дошли до того, что нехотятъ знать русскаго языка, русскаго обряда и русскаго имени?!...»³⁸.

³⁴ *Собирание матеріала къ исторіи схизмы на Подк. Руси // Душпастырь. 1928. Ч. 6-7. С.150-151.*

³⁵ *Директоръ ЦКОВ на Гуцульщинѣ // Душпастырь. 1928. Ч. 8-9. С.195-196.*

³⁶ *Впр. оо. священникамъ Епархіи Пряшевской! // Душпастырь. 1930. Ч. 6-7. С. 185.*

³⁷ *Рѣчь Его Экселенціи Епископа Александра при открытію конкурзуального консист. засѣданія, 3-го юлія г. 1934 // Душпастырь. 1934. Ч. 6-7-8. С. 139.*

³⁸ Там само.

В №3-4 за 1935 р. редакція розмістила розпорядження єпископа Олександра (Стойки) під Ч. 3039/35, що стосується використання православними греко-католицьких кладовищ. Священикам, в селах котрих проживали православні, пропонувалося вислати до єпархії витяги з відповідями на наступні питання: «1. Чи є церковне кладовище зареєстровано на греко-католицьку церкву; 2. Чи ховають на кладовищі представників інших конфесій та чи є для них відведено окреме місце, скільки сплачують за поховання; 3. Чи має село або інші конфесії своє кладовище; 4. Якщо і православні використовують наше кладовище то з якого часу, скільки осіб там поховано, кількість гр. кат. та інших вірників; 5. Які хрести використовують православні на нашому кладовищі; 6. Чи відправляють вони інколи парастаси на кладовищі»³⁹.

В №9-10 за 1937 р. часопис опублікував слово єпископа Олександра (Стойки), виголошене 1 липня 1937 р. під час відкриття засідання консисторії. Владика зазначав, що повернення вірників до греко-католицької церкви поступово збільшується, а виступ з складу церкви майже припинився. Він також згадав факт, згідно якого 10 квітня 1937 р. згорів храм в с. Іза – «центрф шизматицького движенія. Въ згорѣлой церкви престоль, иконостась и кезательница остали цѣлковито непошкодженѣ»⁴⁰.

Відносно менше друкував часопис інформації про місіонерську роботу греко-католицький єпископів та духовенства. Зокрема у серпні - жовтні 1924 р. єпископ Петро (Гебей) здійснив візитацію багатьох приходів на Підкарпатській Русі. Як зазначала редакція, «хотя подорожи совершались и черезъ схизмою инфіціонованы приходы, ровнодушности тутъ-тамъ айно, но неприятельского напада нигде не было...»⁴¹. Повідомляючи про єпископську візитацію приходів на Гуцульщині у листопаді 1925 р. редакція вказувала, що були випадки коли проти владика «дагде отступники намѣряли баламутити, т.е. 2-3 террористы пробовали крикомъ помѣшати дѣло, тогда сейчас поустановили наци и отстранили ихъ, на столько, что заганѣлены принуждены были на сторону отступить безъ содѣйствія жадной полиціи, или жандармеріи». Газета повідомляє про випадки, коли православні підходили до єпископа та просили передати їм храм або частину церковного майна⁴².

³⁹ Употребление нашихъ кладбищъ греко-восточными // Душпастырь. 1935. Ч. 3-4. С. 70.

⁴⁰ Речь Его Экск. Александра епископа мукачевского при открытии конкурс. конз. заседания 1-го июля г. 1937 // Душпастырь. 1937. Ч. 9-10. С. 202.

⁴¹ Душпастырь. 1924. Ч. 9. С. 473.

⁴² Душпастырь. 1925. Ч. 1-2. С. 67-68.

В 1925 р. було ухвалено єпископське рішення про створення «Центральної Канцелярії оборони віри і церкви» (далі ЦКОВ). Головою призначено о. О.Ільницького. Головна мета організації полягала в протистоянні майновим та іншим нападкам православних. Керівництво єпархії зверталось до священників з проханням вислати відомості про факти насильства та порушення законодавства⁴³. В №3 за 1926 р. редакція інформувала про діяльність ЦКОВ: «1. Въ 18 припадахъ информовала обширнѣйшій кругъ чсл. прессы Католической о насильствіяхъ шизматиковъ; 2. Дала порадѣ и съ нужными інформаціями и документами снабдила 11 такихъ депутацій, которы жадали перевести реституцію въ своей общинѣ съ взоромъ кривдъ причиненныхъ отъ шизматиковъ; 3. Выдала даромъ на распространение между вѣрниками принаименше 2000 апологетическихъ брошюрекъ»⁴⁴. Займалася іншими питання оборони віри. В №4 за 1926 р. редакція розмістила статтю, що надавала поради священникам щодо законного переходу з православної церкви в греко-католицьку. Наголошувалося, що бажаючі змінити релігію повинні скористатися законом від 1925 р., тобто заявити про це окружному начальству. ЦКОВ підготувала та віддала для тиражування «Заявлення виступлення изъ шизматической «церкви»⁴⁵.

У №7 за 1926 р. поміщено реферат о. О.Ільницького, присвячений заснуванню та діяльності ЦКОВ, виголошений 29 червня 1926 р. на конференції слов'янських культурних працівників в Празі. Священик аналізує причини та розгортання православного руху на Підкарпатській Русі. «Уже въ предвоенныхъ часахъ указовались въ поодинокихъ мѣстахъ мармарошской и бережской жупы локальные движения съ намѣреніемъ: оторватися отъ спасительныхъ традицій, прекратити сношенія съ Римомъ и отдатися въ обятія царистического «православія». Мадьярска шовинистична политика изъ винниковъ сего парціального движения въ извѣстномъ предвоенномъ мармарош-сиготскомъ монстре-процессѣ сдѣлала «мучениковъ», которы потомъ высвободившиися изъ вязницѣ тѣмъ лучшимъ успѣхомъ могли свои развратительны идеи о «спасительномъ православіи» распространять. Пришла потомъ всемірна война, пришло несчастливое распоряженіе бывалой мадырской влады о соединеніи календаря и терренъ уже былъ готовый на то, чтобы на случай нѣкого переворота въ великомъ пожару разпалилися неспокойныя чувства наивнаго подкарпат-

⁴³ Душпастырь. 1925. Ч. 3. С. 101-102.

⁴⁴ *Дьятельность ЦКОВ въ прошломъ году* // Душпастырь. 1926. Ч. 2. С. 112-114.

⁴⁵ *Якъ треба по закону выступити изъ шизматического общества?* // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 216.

скаго русина»⁴⁶. Наслідком цього руху, за словами о. О.Ільницького, стало відчуження 62 храмів на Підкарпатській Русі. На його думку, «жестокость, разяренность и завзятость сей ужасной борьбы» додавала чужа еміграція та антикатолицького налаштовані чеські чиновники. ЦКОВ проводила активну публікаційну діяльність. Зокрема, друкувала в періодиці повідомлення про релігійну боротьбу, видала 7 назв апологетичних брошур загальним тиражем близько 15.000 екз. та безкоштовно поширила їх серед населення, готувала і поширювала протести та організувала депутації до чиновників різного рівня⁴⁷.

Ряд публікацій мали місіонерський та просвітницький характер. В №4 за 1925 р. було надруковано об'ємну статтю під назвою: «О погрѣшности шизматических отступниковъ противъ св. Вѣры нашей и противъ соединенія Церкви Христовой». У дописі наголошувалося, що внаслідок «агитації заплаченнихъ, изъ большей части безбожныхъ и большевицкого духа имѣющихъ чужихъ агитаторовъ» постає боротьба проти греко-католицької церкви, котра відкине народ на 300 років назад. Автор статті надає рекомендації, як боротися з православним рухом та інструктує духовенство в цілому ряді випадків. Серед перших порад – це молитва та пасторизація серед вірників. Заборонялося допускати «отступниковъ» (православних) до св. тайн, до зайняття посад на парафії, до шлюбу, ховати та звонити для них, виконувати інші церковні обряди. Допускалося приймати селян, що вирішили повернутися до греко-католицької церкви через покаєння, накладання певних церковних заборон та публічного виступу⁴⁸.

№5 за 1926 р. відкривається статтею головного редактора Олександра Ільницького. Він наголошував, що православний рух на Підкарпатській Русі досяг кульмінації та буде локалізований. «1926. годъ пишется послѣ переворота первымъ, когда ни предъ пасхальнымъ постомъ, ни подъ часъ продолженія поста не случилось насильственного грабежа, хотя таити не можно, что менши-больши террористичны припады и сего года случились и случаются»⁴⁹. Автор допису наводить приклад однієї парафії, не вказуючи її назви, котра «одного красного дня безъ всякого судебного и административного процесса съ церковью и всѣмъ церк. маеткомъ вѣдно совсѣмъ самовольно обра-

⁴⁶ ИЛНИЦКИЙ А., о.: *О заоснованію и дѣятельности ЦКОВ* // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 373.

⁴⁷ Там само. С. 375.

⁴⁸ *О погрѣшности шизматических отступниковъ противъ св. Вѣры нашей и противъ соединенія Церкви Христовой* // Душпастырь. 1925. Ч. 4. С. 188-192.

⁴⁹ *Воскресны симптомы на площади религиозной жизни Подк. Руси* // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 231.

тилася къ намъ»⁵⁰. У публікації зустрічаємо критику міністра закордонних справ Е. Бенеша за фаворизацію православної церкви.

В №6 за 1927 р. часопис помістив об'ємний допис о. Василя Ларь під назвою «Православный крестъ». Священик прослідковує ситуацію з будівництвом православних хрестів на Підкарпатській Русі та ставлення до них греко-католицького духовенства та вірників. Автор критикує позицію окремих колег по професії, котрі занадто спрощували дане питання. «Не дивно зато, если въ народѣ плачется индиферентизмъ и таки думки, якбы то было вправдѣ все одно! «Крестъ, та крестъ, распята, та распята, попы, та попы, ризы та ризы, служба та служба, вѣра та вѣра, то все и все одно!»⁵¹. о. В.Ларь вважав, що є різниця, і докорінна.

В №7 за 1927 р. було розміщено статтю о. О.Ільницького про конгрес у Велеграді (20-24 липня 1927 р.). На цьому зібранні Закарпаття було представлено дуже добре. Отець О. Хіра «рефероваль о причинахъ расколнческаго движенія на Подкарпатской Руси, якъ такожде о методахъ и способахъ, которыми боронилася здѣсь гр.- кат. Церковь и намѣряетъ боронитися въ будучности противъ развратительнаго духа»⁵².

В №10 за 1927 р. було опубліковано третю частину статті о. О.Ільницького «Что даетъ коммунизмъ русинамъ на Подкарпатахъ». У ній зокрема порушено питання взаємовідносин підкарпатського православ'я та комунізму. Головним аргументом своєї думки, автор наводить результати парламентських виборів 1925 р., де, за його словами, комуністи отримали більшість у тих округах, в яких населення перейшло у православну церкву. «Такъ достали коммунисты въ округѣ хустскомъ 9,964, въ иршавскомъ 7,806, въ мукачевскомъ 11,751 въ раховскомъ 5,068, въ тересвянскомъ 6,803, въ воловскомъ 4,142; совоокупно таже въ сихъ 7 округахъ 45,534 голосовъ...»⁵³. Схожість з комунізмом проглядалася в насильному захопленні 70 храмів та церковних маєтків по всій території краю, православ'я «ширилося у насъ битками, колами, проваленными головами, подпаленіемъ, отравленіемъ студней»⁵⁴.

Як вже вказувалося на початку статті, часопис часто полемізував з виданнями православної церкви на Підкарпатській Русі. У №5

⁵⁰ Там само.

⁵¹ ЛАРЬ В., О.: «Православный крестъ // Душпастырь. 1927. Ч. 6. С. 305.

⁵² ИЛНИЦКИЙ А.: Унионистячный конгрессъ на Велеградѣ // Душпастырь. 1927. Ч. 7. С. 360-361.

⁵³ ИЛНИЦКИЙ А.: Что даетъ коммунизмъ русинамъ на Подкарпатахъ // Душпастырь. 1927. Ч. 10. С. 561.

⁵⁴ Там само. С. 561.

за 1925 р. редакція полемізує з газетою «Карпаторусскій Вѣстникъ». Вона називає видання найбільшим ворогом греко-католицької церкви, духовенства та вірників, критикує за виступи проти єпископів Гебея та Нярядія⁵⁵. У кількох номерах у рубриці «Церковная Хроника» редакція опонує православній газеті «Православная Карпатская Русь», яка видавалася в Ладомирові на Пряшівщині. «Которая не малой доли имѣеть въ томъ что у нас, особенно въ Пряшевской Руси настолько разгорѣлась братская борьба». Автор наводить кілька назв статей та аналізує їх зміст⁵⁶. В №6-7 за 1931 р. було продовжено полеміку з газетою «Православная Карпатская Русь» з приводу нетактовних висловлювань. Часопис цитує слова прот. Всеволода Коломацького: «я хочу только обратиться къ совѣсти и чести журналистовъ и всѣхъ корреспондирующихъ въ газетахъ. Хотѣлось бы, чтобы меньше было грязи... А въ вопросахъ религіи нужно быть болѣе всего сдержаннымъ и справедливымъ»⁵⁷. Як зазначає автор допису, хоч о. Коломацький і говорить потрібні речі, але в газеті, під його редакцією, з'являється чимало грубостей.

В №7 за 1926 р. редакція у двох замітках полемізує з православним священником о. Іоанном Вислоцьким, котрий піддав критиці діяльність оо. Решетила, Котовича, Булика, Кінаха ЧСВВ⁵⁸. «Преосв. Епископы наши *Петръ* и *Діонисій* съ найискреннѣйшимъ довѣріємъ отношаются такъ къ особамъ, якъ и къ совѣстной дѣятельности названныхъ Отцевъ». Згадується у дописі видання о. Вислоцьким «Шематизму» православного духовенства⁵⁹.

Часопис в №5 за 1926 р. писав, що секретарем єпископа Горазда (Павліка) призначений колишній «гр. кат. воинскій курать въ Мукачевѣ» о. Павло Войтович. Він з архієреєм здійснював поїздки по Підкарпатській Русі з метою організації громад⁶⁰. А вже в №8 за 1927 р. газета повідомляла, що колишній конвертит о. Павло Войтович повертається знову до греко-католицької церкви⁶¹.

В №2 за 1927 р. часопис передруковує повідомлення з газети «Lidove Noviny» про приїзд на Підкарпатську Русь єпископа Ново-

⁵⁵ *Карпаторусскій Схизматичкій Вѣстникъ* // Душпастырь. 1925. Ч. 5. С. 249.

⁵⁶ *Церковная Хроника* // Душпастырь. 1931. Ч. 1-2. С. 3-4; *Церковная Хроника* // Душпастырь. 1931. Ч. 3. С. 37.

⁵⁷ *Церковная Хроника* // Душпастырь. 1931. Ч. 6-7. С. 161.

⁵⁸ *Неквалифицированные напады на Отцевъ ЧСВВ* // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 379-380.

⁵⁹ ИЛНИЦКИЙ А.: *Заявление директора ЦКОВ* // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 380-381.

⁶⁰ *Войтовичъ секретаремъ Горазда* // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 267-268.

⁶¹ Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 453.

садського Іриней (Чирича). «Метою його поїздки на Підкарпаття, де перебуватиме кілька місяців, організувати місцеві православні громади та постаратися про належний духовний рівень. Єпископ Іриней, має 42 роки, вчився в Москві та здобув ступінь доктора філософії у віденському університеті. Працював до єпископської хіротонії професором гебристики в православній семінарії»⁶². В №5 за 1927 р. редактор помістив другий нарис про єпископа Іриней (Чирича). «Найновіший сербській організаторъ нашей «святой православии» хвалится въ мадыарскихъ газетахъ, что подъ часъ 3 мѣсячнаго дѣйствовонія его, вернулося въ «милу православію» на Подк. Руси 100.000 особъ»⁶³. Редакція ставить під сумнів ці цифри, пропонуючи відняти від них 50%.

В №1-2 за 1931 р. часопис писав про рукоположення в Белграді у священницький сан о. Савви (Струве). Молодий ієромонах був сином відомого російського академіка Петра Струве. «По сообщенію русскихъ газетъ онъ уѣзжаетъ въ Подкарпатскую Русь въ Ладомерово, чтобы ... заниматься «миссіонарской» дѣятельностью»⁶⁴. У тому ж номері редакція повідомляла про православний храм-пам'ятник в Ужгороді та його статут. Також інформувала про обрання нового православного єпископа – Йосифа (Цвієвича) для «Карпатской Православной Епархii»⁶⁵.

В №6-7 за 1932 р. часопис розмістив допис під назвою «Гр. восточное «духовенство» Подкарпатя противъ Еп. Дамаскина». Посилаючись на газету «Подкарпатская Русь», видання розповідає про те, що частина духовенства, рукоположеного архієпископом Савватієм, налаштовані проти новопризначеного Мукачівсько-Пряшівського архієрея – «и сьорганизовали противъ него еднотну фронту, прото, что онъ невдоволенъ сь образованіемъ того же «духовенства». Редакція наголошує, що «давно потребовали бы были уже сесѣ батюшки такого епископа, который контролируетъ ихъ образованіе, и сь ближе поглянетъ до духа народа...»⁶⁶.

Таким чином, часопис греко-католицької церкви «Душпастьєрь» є цінним додатковим джерелом з історії релігії і церкви на Підкарпатській Русі. Попри свою заангажованість та непримириму позицію щодо православної церкви, видання містить чимало важливих відомостей про життя православних, історію окремих приходів, діяльність

⁶² «Свобода релігій» на Подкарп. Руси // Душпастьєрь. 1927. Ч. 2. С. 109-110.

⁶³ Дръ Иринеи Чиричъ новосадскій епископъ хвалитъ себе и ЦКОВ // Душпастьєрь. 1927. Ч. 5. С. 283-284.

⁶⁴ Сынъ П. Б. Струве миссіонеръ // Душпастьєрь. 1931. Ч. 1-2. С. 27.

⁶⁵ Церковная Хроника // Душпастьєрь. 1931. Ч. 6-7. С. 164.

⁶⁶ Гр. восточное «духовенство» Подкарпатя противъ Еп. Дамаскина // Душпастьєрь. 1932. Ч. 6-7. С. 185-186.

духовенства та єпископів. Матеріали статті можуть бути використані для викладання спеціальних курсів з історії України та Словаччини, підготовки узагальнюючих наукових праць.

Бібліографія

- Борьба за церковь и церк. маетки въ Великихъ Лучкахъ* // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 216-218.
- Войтовичъ секретаремъ Горазда* // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 267-268.
- Воскресны симптомы на площади религіной жизни Подк. Руси* // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 229-232.
- Впр. оо. священникамъ Епархіи Пряшевской!* // Душпастырь. 1930. Ч. 6-7. С. 185.
- ГАБОР В.: *Українські часописи Ужгорода (1867-1944 рр.): Історико-бібліографічне дослідження*. Львів, 2003. 564 с.
- Гдѣ задержуютъ шизматики еще и до сихъ поръ ограбленны наши церкви?* // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 219.
- Гр. восточное «духовенство» Подкарпатя противъ Еп. Дамаскина* // Душпастырь. 1932. Ч. 6-7. С. 185-186.
- Директоръ ЦКОВ на Гуцульщинѣ* // Душпастырь. 1928. Ч. 8-9. С. 194-195.
- Дѣятельность ЦКОВ въ прошломъ году* // Душпастырь. 1926. Ч. 2. С. 112-114.
- Дръ Ириней Чиричъ новосадскій епископъ хвалитъ себе и ЦКОВ* // Душпастырь. 1927. Ч. 5. С. 283-284.
- Душпастырь. 1924. Ч. 9. С. 473.
- Душпастырь. 1925. Ч. 1-2. С. 67-68.
- Душпастырь. 1925. Ч. 3. С. 101-102.
- Душпастырь. 1925. Ч. 7. С. 317.
- Душпастырь. 1925. Ч. 9. С. 461.
- Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 453.
- Еще 13 гр. кат. церквей въ противозаконной власти шизматиковъ!* // Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 453.
- ЖИВОТКО А.: *Преса Карпатської України*. Прага, 1940. 20 с.
- ИЛНИЦКИЙ А., о.: *О заоснованію и дѣятельности ЦКОВ* // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 372-377.
- ИЛНИЦКИЙ А.: *Заявленіе директора ЦКОВ* // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 380-381.
- ИЛНИЦКИЙ А.: *Что даетъ коммунизмъ русинамъ на Подкарпатахъ* // Душпастырь. 1927. Ч. 10. С. 554-567.

- ИЛНИЦКІЙ А.: Уніонистячнны конгресъ на Велеградъ // Душпастырь. 1927. Ч. 7. С. 360-361.
- Именословъ приходоу и филиалокъ Епархіи Мукачевской, гдѣ шизматики насильственно заняли и противъ всего права и закона еще и до сихъ поръ въ своей власти держатъ гр. ка^пол. церкви и прочи недвижимости // Душпастырь. 1925. Ч. 8. С. 401-402.
- Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941). Központi Statisztikai Hivatal / Dr. Kepecs József (szerk), Czibulka Zoltán (összeáll.). Budapest, 2000. 245 с.
- Карпаторусскій Схизматицкій Вѣстникъ // Душпастырь. 1925. Ч. 5. С. 249.
- ЛАРЬ В., О.: «Православный» крестъ // Душпастырь. 1927. Ч. 6. С. 303-306.
- ЛІХТЕЙ І.: ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА ЗАКАРПАТТЯ 20-30-Х РР. // Нариси історії Закарпаття. Ужгород, 1995. Т. 2. С. 402-413.
- Набоженское положеніе въ ЧСЛ. Републикѣ // Душпастырь. 1925. Ч. 8. С. 400-401.
- Неквалификаемы напады на Отцевъ ЧСВВ // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 379-380.
- О погрѣшности шизматицкихъ отступникоу противъ св. Вѣры нашей и противъ соединенія Церкви Христовой // Душпастырь. 1925. Ч. 4. С. 188-192.
- Открытое письмо къ Цивильной Управѣ Подк. Руси въ Ужгородѣ // Душпастырь. 1926. Ч. 2. С. 69-73.
- Передача гр.-кат. церквей въ береской жупѣ // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 378-379.
- Передача фары въ Вел. Лучкахъ // Душпастырь. 1927. Ч. 5. С. 281.
- Передача церкви въ Вел. Лучкахъ // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 43.
- Передача церкви въ Угль и недвижимоу въ Горондѣ // Душпастырь. 1927. Ч. 8. С. 452-453.
- Передача церковныхъ маеткоу въ Черленюу // Душпастырь. 1928. Ч. 6-7. С.160.
- ПОЧЕКУТОВА О.: Преса Закарпаття 2-ої по. XIX – 1-ої пол. XX століття. Бібліографічний покажчик. Ужгород, 2009. 182 с.
- Примиреніе отъ схизматикоу отнятой и теперь урядоу запечатаной гр.кат. церкви въ Горондѣ // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 45.
- Рѣчь Его Эксу. Александра епископа мукачевскаго при открытіи конкур. конз. засѣданія 1-го юлія г. 1937 // Душпастырь. 1937. Ч. 9-10. С. 195-205.

- Речь Его Экселенції Епископа Александра при открытію конкурзального конзист. засьданія, 3-го юлія г. 1934 // Душпастырь. 1934. Ч. 6-7-8. С. 136-144.*
- «Свобода религіи» на Подкарп. Руси // Душпастырь. 1927. Ч. 2. С. 109-110.*
- Сколько гр. кат. церквей задержуютъ еще въ противозаконной власти схизматики на Подкарп. Руси? // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 45.*
- Сколько гр. каф. церквей задержуютъ еще въ своей противозаконной власти схизматики на Подк. Руси? // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 377.*
- Сколько ограбленныхъ церквей задержуютъ еще схизматики? // Душпастырь. 1928. Ч. 10. С. 228.*
- Statistický lexikon obcí v republice Československé. IV. Statistický lexikon obcí v Podkarpatské Rusi. Praha, 1928. 68 s.*
- Собіраніе матеріяла къ исторіи схизмы на Подк. Руси // Душпастырь. 1928. Ч. 6-7. С.150-151.*
- Схизматики изась грубо нарушили законъ собственности // Душпастырь. 1925. Ч. 10. С. 519.*
- Схизматики платити будутъ! // Душпастырь. 1926. Ч. 7. С. 381.*
- Сынъ П. Б. Струве миссіонеръ // Душпастырь. 1931. Ч. 1-2. С. 27.*
- Терпеливость Епископа Петра // Душпастырь. 1927. Ч. 1. С. 51.*
- Употребленіе нашихъ кладбищъ греко-восточными // Душпастырь. 1935. Ч. 3-4. С. 70.*
- Церкви наши въ схизматицкой черной рукъ // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 267.*
- Церковная Хроника // Душпастырь. 1931. Ч. 1-2. С. 3-4.*
- Церковная Хроника // Душпастырь. 1931. Ч. 3. С. 37.*
- Церковная Хроника // Душпастырь. 1931. Ч. 6-7. С. 161-164.*
- Цивильна Справа отсрочила реституцію ограбленныхъ церк. маетковъ и церкви въ Вел. Лучкахъ на неизвѣстное время // Душпастырь. 1926. Ч. 6. С. 332-333.*
- Что будетъ въ В. Лучкахъ и Русскомъ? // Душпастырь. 1926. Ч. 5. С. 266-267.*
- Якъ треба по закону выступити изъ шизматицкого общества? // Душпастырь. 1926. Ч. 4. С. 216.*